

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 Vtrum charitas possit esse sine eis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

stantie promittunt lo-
gam uitam, astrolo-
gus diuini uictu-
rum dixerit, uterque
enim secundum cau-
sas proprias iudi-
cium uerum protu-
lit, & hoc pacto acci-
dit in proposito, quo-
niam de uirtutibus
moralibus acquisitis
si secundum huma-
nas causas iudicium
fiat, dicuntur & sunt
inter maxima bona
hominis, & simplici-
ter uirtutes, & hoc
spectat ad morale.
Si autem de eisdem
iudicandum sit secun-
dum supernaturales
& diuinas causas, sic
sunt & dicuntur uir-
tutes secundum qd,
& hoc spectat ad
theologum. Vnde si
non uis in hac re er-
rare, aut despici tan-
quam uoluntarius
creator uirtutum, at-
tende quo habitu ac-
cinctus, naturali sci-
ficer, an diuino de
his loquatur, & in
quolibet uenerare
ueritatem etiam ab
solute prolata, quia
subintelligitur i qua
liber arte & scientia,
quod gaudet pro-
priis. Secundo aduer-
te, quod sicut pruden-
tia acquisita pendet
a uirtutibus morali-
bus, tanquam a pro-
ximis principijs sta-
bilientibus proxi-
mos prudentia fines
& ab appetitu natu-
rali felicitatis: tan-
quam a primo prin-
cipio stabilienti ulti-
mum finem huma-
num, ita prudentia su-
pernaturalis depen-
det a moralibus in-
fufis tanquam a pro-
ximis principijs fi-
nes proximos super-
naturales afferenti-
bus, & a charitate ta-
quam a primo prin-
cipio ultimum su-
pernaturalem finem in
appetitu firman-
te. Tercio aduerte, quod
hic author ponit uir-
tutes morales acqui-
sitas in Gentilibus
multas, ut cum infe-
rius de necessitate
gratie ad opera mo-
raliter perfecta, &
de actionibus infide-
lium erit sermo, non
erres putando, quod
hic sermo fuerit de
uirtutibus secundu-
se, & non in natura
lapla. Quamuis enim
praesens sermo sit de
uirtutibus, secundu-
se, quia tamen author ip-
se expresse applicat

esse sine dilectione charitatis.
RESPON. Dicendum, qd sicut
supra dictum est. Virtutes mora-
les prout sunt operatiue boni in
ordine ad finem, qui non excedit
facultatem naturalem hominis,
possunt per opera humana acqri:
& sic acquisite sine charitate esse
possunt, sicut fuerunt in multis
Gentilibus. Secundum autem qd
sunt operatiue boni in ordine ad
ultimum finem supernaturalem,
sic perfecte & uere habent ratione
uirtutis, & non possunt humanis
actibus acquiri, sed infunduntur
a Deo; & huiusmodi uirtutes mo-
rales sine charitate esse non possunt.
Dictum est enim supra, qd alia
uirtutes morales non possunt esse
sine prudentia, prudentia autem
non potest esse sine uirtutibus mo-
ralibus, in quantum uirtutes mo-
rales faciunt bene se habere ad quos-
dam fines, ex quibus procedit ro-
prudencie. Ad rectam autem ro-
nem prudentie multo magis req-
ritur, quod homo bene se habeat cir-
ca ultimum finem, quod fit per
charitatem, quam circa alios fines
quod fit per uirtutes morales, si-
cut ro recta in speculatiuis maxi-
me indiget primo principio inde-
monstrabili, quod est, contra dicto-
ria non simul esse uera. Vnde ma-
nifestum fit, quod nec prudentia
infusa potest esse sine charitate,
nec alia uirtutes morales conse-
quenter, quae sine prudentia esse
non possunt. Patet igitur ex dictis,
qd sole uirtutes infusae sunt perfe-
ctae, & simpliciter dicendae uirtu-
tes, quia bene ordinant hominem
ad finem ultimum simpliciter, a-
lia uero uirtutes scilicet acquisite,
sunt secundum quid uirtutes, non
autem simpliciter, ordinant enim
hominem bene respectu finis ulti-
mi in aliquo genere, non autem
respectu finis ultimi simpliciter.
Vnde Roman. decimo quarto su-
per illud: Omne quod non est ex
fide, peccatum est, dicitur glossa. Au-
gu. Vbi deest agnitio ueritatis, falsa
est uirtus etiam in bonis mori-
bus.
AD PRIMVM ergo dicendum,
quod uirtutes ibi accipiuntur se-
cundum imperfectam rationem
uirtutis: alioquin si uirtus mora-
lis secundum perfectam rationem
uirtutis accipitur, bonum facit ha-
bentem, & per consequens in ma-
lis esse non potest.
AD SECVNDVM Dicendum, qd
ratio illa procedit de uirtutibus mo-
ralibus acquisitis.
AD TERTIVM dicendum, qd etsi
charitas excedat scientia & pruden-
tiam, tamen prudentia dependet

Fa charitate, ut dictum est: & per
consequens omnes uirtutes mo-
rales infusae.

ARTICVLVS III.

Utrum charitas possit esse sine alijs uir-
tutibus moralibus.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quod charitas
sine alijs uirtutibus moralibus ha-
beri possit. Ad id enim ad quod
sufficit unum, indebitum est qd
plura ordinentur: sed sola charitas
sufficit ad omnia opera uirtutis
implenda, ut patet per id quod di-
citur primae ad Corinth. 13. Char-
itas patiens est, benigna est &c.
ergo uidetur quod habita charitate, aliae uirtutes
perfluerent.

¶ 2. Praet. Qui habet habitum uirtutis, de facili opera-
tur ea quae sunt uirtutis, & ei secundum se placet,
unde & signu habitus est delectatio quae fit in ope-
re, ut dicitur in 2. Ethic. sed multi habent charitatem
absque peccato mortali existentes, qui tamen diffi-
cultatem in operibus uirtutum patiuntur, neque eis
secundum se placet, sed solum secundum quod re-
feruntur ad charitatem. ergo multi habent charita-
tem, qui non habent alias uirtutes.

¶ 3. Praet. Charitas in omnibus sanctis inuenitur. sed
quidam sunt sancti, qui tamen aliquibus uirtutibus
carent. dicit enim Beda, quod sancti magis humilia-
tur de uirtutibus quas non habent, quae de uirtu-
tibus quas habent gloriantur. ergo non est necessa-
rium, quod qui habet charitatem, omnes uirtutes
moralis habeat.

SED CONTRA est, qd per charitatem tota lex imple-
tur. Dicitur n. Ro. 13. quod qui diligit proximum, se-
gem impleuit. sed tota lex impleri non potest, nisi
omnes uirtutes morales; quia lex praecipit de omni-
bus actibus uirtutum, ut dicitur in 5. Ethicor. ergo
qui habet charitatem, habet omnes uirtutes mor-
ales. Aug. etiam dicit in quadam epistola, qd charitas
includit in se omnes uirtutes cardinales.

RESPON. Dicendum, qd cum charitate simul inueni-
untur omnes uirtutes morales, cuius ratio est: quia
Deus non minus perfecte operatur in operibus gra-
tiae, quam in operibus naturae. Sic autem uidemus in
operibus naturae, qd non inuenit principium aliquo-
rum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea quae
sunt necessaria ad huiusmodi opera perficienda: sicut
in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici
possunt opera, ad quae peragenda anima habet potes-
tatem. Manifestum est autem quod charitas, in qua
tota lex ordinatur hominem ad finem ultimum, est prin-
cipium omnium bonorum operum, quae in finem
ultimum ordinari possunt: unde oportet quod cum
charitate simul infundantur omnes uirtutes mora-
les, quibus homo perficit singula genera bonorum
operum. & sic patet, quod uirtutes morales infusae
non solum habent connexionem propter pruden-
tiam, sed propter charitatem: & quod qui amittit
charitatem per peccatum mortale, amittit omnes
uirtutes morales infusas.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd ad hoc qd actus
inferioris potentiae sit perfectus, requiritur qd non so-
lum ad sit perfectio in superiori potentia, sed et in in-
feriori. Si enim principale agens debito modo do-
beret,

q. 62. ar. 3. & 3.

ar. 1. huius q. & q. 58. ar. 4.

Habetur ad Ro. 14. i. g. ordinatur ex li. sent. q. sunt ex Aug. de sermone cap. 106. 19. 3.

eum ad Gentiles sine charitate, oportet hanc sustinere doctrinam etiam in natura humana, qualis fuit in Gentilibus huiusmodi.

¶ Super questionem 65. articulum 3. etiam.

¶ Artic. 3. eiusdem quaest. 65. nihil est currit scribendum, quod hic articulus de connexionem aduocatum illum de necessitate earundem moralium infusarum cum sequenti, & econuerso, ut in quaest. 63. superius patet &c.

ar. ar.

q. 77. ar.

Super quest. sexagesima quinta articulum quartum.

¶ Nat. eiusdem q. 65. aduertit, quod hic est sermo de affirmatio- ne & negatione uirtutis ratione status, & non ratione essen- tia: quoniam eadem numero qualitas affirmatur, & negatur uir- tute secundum diuer- sa tempora. Intentit ergo auctor, quod fi- des & spes sine chari- tate non sunt uirtutes, quia non sunt in statu uirtutis: cum charita- te autem sunt uirtutes, quia sunt in statu uir- tutis. Quare autem & quomodo hoc acci- dat, secundum ratio- nem in littera posita- m facile apparet: recole- tibus quod ad fidem de eius subiecto, quod est intellectus, non absolute sed a uolun- tate motus. Ex hoc enim patet, quod acti- fidei scilicet credere Deo, cum non sit ab intellectu absolute, exigit necessario intel- lectum motum a uoluntate ad talem actum, aliter non est credere nec fidei actus, ac per hoc bene credere exigit intel- lectum bene motum a uoluntate, quod esse non potest nisi uoluntas sit bene affe- cta Deo, quod est per charitatem: & sic fi- des est in suo perfecte statu ex hoc quod hinc subiectum bene disposi- tum, & sic est uirtus. Similiter quoque, ac- cidit in spe, quoniam subiectum eius est uoluntas affecta meritis, & sperat actus eius scilicet expectare bea- tudinem a Deo, exigit in uoluntate meritum, sine quo non esse spe- rare ualeat habere merita contingit dupliciter scilicet in intensio- ne tantum, & in re. Et si quidem uoluntas speret affecta tantum meritis in inten- sione, actus quidem est spei, sed imperfectus: si uero speret af- fecta meritis in re, tunc spes est in suo perfecte statu, habes debita in proprio subiecto dispositio- ne: & sic est uirtus &c.

¶ In eodem 4. artic. nota Nouit circa illud, Credere est alicui propria uoluntate assentire, quod Scotus in 1.5. distin. 3. sentent. in questione literal. ne scio quo spiritu ductus, non uult intellectum moueri a uoluntate ad credendum, sed sufficit eam non contra mouere. Assert. n. quod aliter sequeretur, quod proposito in intel- lectu alia esse paria, posset uoluntas imperare credulitatem. Sed reuera experimur, quod credere est uoluntarium, quamuis asti- mationes & dubitationes ad altera partem sint a persuasionibus, & apparentibus, unde obiecto sufficiente ad determinandum intel- lectum ad alteram partem determinante absque formidine alteri- us partis, ut obiectum fidei est, oportet uoluntate supplere mo- uendo intellectum ad assensum absque formidine, alioquin fidei actus nunquam erit potest carens sufficienti causa, nec inconueni- ent ex sola uoluntate credere alia esse paria. Sicut enim uoluntas

ARTICVLVS IIII.

Utrum fides & spes possint esse si- ne charitate.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quod fides & spes nunquam sint sine charitate. Cui

¶ In eodem 4. artic. nota Nouit circa illud, Credere est alicui propria uoluntate assentire, quod Scotus in 1.5. distin. 3. sentent. in questione literal. ne scio quo spiritu ductus, non uult intellectum moueri a uoluntate ad credendum, sed sufficit eam non contra mouere. Assert. n. quod aliter sequeretur, quod proposito in intel- lectu alia esse paria, posset uoluntas imperare credulitatem. Sed reuera experimur, quod credere est uoluntarium, quamuis asti- mationes & dubitationes ad altera partem sint a persuasionibus, & apparentibus, unde obiecto sufficiente ad determinandum intel- lectum ad alteram partem determinante absque formidine alteri- us partis, ut obiectum fidei est, oportet uoluntate supplere mo- uendo intellectum ad assensum absque formidine, alioquin fidei actus nunquam erit potest carens sufficienti causa, nec inconueni- ent ex sola uoluntate credere alia esse paria. Sicut enim uoluntas

terminat potentiam rationalem ad alterum contrarium, ad que neutraliter se habet, ut dicitur 9. Metaph. sic determinat intel- lectum ad alteram partem contradictionis credendam, & sicut me- dicus ex solo odio determinat artem ad occidendum infirmum, ita ex solo amore alicuius quantumcunque extranei determinatur

enim sint uirtutes theologice, digniores esse uidentur uirtuti- bus moralibus etiam infusis: sed uirtutes morales infuse non pos- sunt esse sine charitate, ergo ne- que fides & spes. ¶ 2. Præter. Nullus credit nisi uolens, ut Aug. dicit super Ioā. * sed cha- ritas est in uoluntate sicut perfe- ctio eius, ut supra dictum est. ¶ ergo fides non potest esse sine cha- ritate.

¶ 3. Præter. Aug. dicit in Enchirid- io. * quod spes sine amore esse non potest: amor autem est cha- ritas: de hoc enim amore ibi lo- quitur. ergo spes non potest esse sine charitate.

SED CONTRA est, quod Mat- thei 1. dicitur in glos. * quod fi- des generat spem, spes uero cha- ritate: sed generans est prius ge- nerato, & potest esse sine eo. ergo fides potest esse sine spe, & spes si- ne charitate.

RESPON. Dicendum, quod fi- des & spes, sicut & uirtutes mo- rales, dupliciter considerari pos- sunt. Vno modo secundum in- choationem quandam: alio mo- do secundum perfectum esse uir- tutis. Cum enim uirtus ordinetur ad bonum opus agendum, uirtus quidem perfecta dicitur ex hoc, quod potest in opus perfecte bo- num: quod quidem est dum non solum bonum est quod fit, sed etiam bene fit: alioquin si bo- num sit quod fit, non autem bene fiat, non erit perfecte bo- num. unde nec habitus, qui est talis operis principium, habe- bit perfecte rationem uirtutis: sicut si aliquis operetur iusta, bo- num quidem facit, sed non erit opus perfecte uirtutis, nisi hoc bene faciat, id est, secundum ele- ctionem rectam, quod est per prudentiam: & ideo iustitia sine prudentia non potest esse uirtus perfecta. Sic igitur fides & spes, sine charitate possunt quidem

est prudentia, & sic similitudo optime occurrit: quoniam qua- litates habitantes uires anime ad temperata, ad iusta &c. secundum rectam rationem imperfectam extensiuæ, puta, quia adhuc non habituauit ad recte precipiendum in comparationibus diuersarum materiarum, sed paulatim ad hoc tenditur, sunt uir- tutes secundum essentiam, sed non perfecte: quia non sunt in sta- tu uirtutis, propter quod diximus eas non esse connexas: & se- cundum hoc sicut huiusmodi uirtutes se habent ad prudentiam, ita fides & spes ad charitatem. utrobique enim contingit defe- ctus status ex subtrahatione principii, & in dispositione subiecti: Virtutes enim morales habent pro subiecto appetitum, ut subest rectæ rationi perfecte, quæ est prudentia simpliciter. & fides & spes intellectum motum a uoluntate perfecte, & uoluntatem af- fectam meritis presentibus, quorum utrumque sola charitate ha- betur,

Tract. 26. in Io. aliquan- tum a prin- cip. tom. 9. q. 62. ar. 3. Enchir. ca. 8. non procul a fine, to. 3.

Glosa inter- necis ibi.

in 1.5. distin. 3.

in 1.5. distin. 3.